

Nya kommissionslagen – stor betydelse för såväl kommissionärer som andra mellanmän

Den nya kommissionslagen kommer att få stor betydelse för kommissionsförhållanden som påbörjas efter den 1 oktober 2009. Med hänvisning till lagens förarbeten finns dessutom anledning att tro att lagen kommer att få betydelse även på andra rättsområden, inte minst när det gäller även andra mellanmän än kommissionärer och agenter. Glenn Svarts är advokat och verksam vid Advokatfirman Fylgia inom området agent- och återförsäljarrätt. I sin artikel gör han dels en jämförelse mellan den nya kommissionslagen och lagen om handelsagentur, dels tar han upp tänkbara rättsförhållanden där en analogisk tillämpning av den nya kommissionslagen kan komma i fråga.

Den 1 oktober 2009 trädde den nya kommissionslagen (2009:865) i kraft. Den gamla kommissionslagen (1914:45) är i det närmaste 100 år gammal och samhället har förändrats radikalt under denna tid. Den nya lagen om kommission innebär därför en efterlängtd anpassning till dagens förhållanden och regleringen är numera betydligt tydligare till exempel när det gäller parternas rättigheter och skyldigheter. Många av bestämmelserna i den nya lagen är dessutom i stort sett identiska med bestämmelserna i lagen (1991:351) om handelsagentur ("agentlagen"), vilken gäller avtalsförhållanden mellan en huvudman och en handelsagent. Flera av bestämmelserna i den nya lagen är tvingande och de

flesta till förmån för kommissionären.

Den gamla kommissionslagen kommer fortsättningsvis att gälla för de avtal som ingåtts före den 1 oktober 2009.

Kort om kommissionärsförhållanden

I 1 § kommissionslagen definieras en kommissionär som den som åtagit sig uppdrag att för annans räkning men i eget namn sälja eller köpa lös egendom. Den som åtagit sig ett uppdrag kallas för kommissionär och den för vars räkning försäljningen eller köpet ska ske kallas kommittent. Om uppdraget faller inom området för en av kommissionären bedriven näringsverksamhet, kallas kommissionären för handelskommissionär.

Kommissionslagen gäller således, precis som agentlagen, köp eller försäljning. Lagen är, liksom agentlagen, till vissa delar tvingande.

Den nya kommissionslagen gäller i likhet med 1914 års lag för handel med all sorts lös egendom, alltså även för handel med finansiella instrument. Vid handel med finansiella instrument gäller dock inte vissa bestämmelser i lagen. Bland dessa bör särskilt nämnas 10 §, som ålägger en kommittent som förutser att uppdragets omfattning kommer att bli betydligt mindre än vad kommissionären kan förvänta sig, att utan dröjsmål underrätta kommissionären om detta. Vidare gäller för dessa kommissionärer inte 12 § som handlar om en så kallad efterprovision, alltså avtal som har tillkommit efter det att kommissionsavtalet har upphört. Inte heller 33–34 §§ som avhandlar uppsägningstid för varaktiga kommissionsavtal, eller slutligen 39–42 §§ som reglerar rätten till avgångsvederlag då ett kommissionsavtal upphör, gäller för dessa kommissionärer.

Jag kommer i fortsättningen att koncentrera mig på kommissionärsförhållanden som gäller köp och försäljning av varor.

I ett kommissionärsförhållande tillhandahåller kommissionären varor och säljer dessa till sina kunder i eget namn men för kommittentens räkning. Kommissionären förvärvar aldrig varor från kommittenten, utan de är hela tiden i kommittentens ägo. Kommittenten har separationsrätt i kommissionärens konkurs vad gäller såväl varor i lager som kundfordringar avseende varorna och de

medel som influtit och som ska redovisas till kommittenten; detta givetvis under förutsättning att de hålls avskilda.

Kommissionslagen och agentlagen

Många av bestämmelserna i den nya kommissionslagen är i stort identiska med bestämmelserna i agentlagen. Flera av bestämmelserna är som tidigare nämnts även tvingande och de flesta till förmån för kommissionären.

Kommissionärens rätt till provision regleras i lagen i 11–13 §§. Liksom i agentlagen har en kommissionär som tilldelats ett visst område eller en viss kundkrets rätt till provision även på avtal som kommittenten under uppdragstiden har ingått med en tredje man som hör till området eller kundkretsen. Bestämmelsen, som kan avtalas bort, är i enlighet med agentlagen.

I kommissionslagen är också reglerat det förhållande att parterna inte kommit överens om vilken provision som gäller. I 8 § agentlagen anges att

[o]m agenten och huvudmannen inte har avtalat om agentens ersättning, skall denna bestämmas till vad som är sedvanligt där agenten utövar sin verksamhet. Finns ingen sådan sedvana, skall ersättningen bestämmas till vad som är skäligt med hänsyn till samtliga omständigheter som rör uppdraget.

I agentlagen ska i första hand provisionen bestämmas enligt den sedvana som finns där agenten utövar sin verksamhet och i andra hand, om inte någon sådan sedvana finns, vad som är skäligt. I den nya kommissionslagen anges bara att den ska uppgå till skäligt belopp om den inte avtalats, 11 §.

12 § kommissionslagen reglerar så kallad efterprovision. Med efterprovision i den nya lagen menas sådana avtal som har träffats mellan kommittenten och tredje man efter det att kommissionsavtalet upphört.

I likhet med agentlagen har en kommissionär en säkerhetsrätt i kommittentens egendom och detta regleras i 15–17 §§. Motsvarande regler i agentlagen återfinns i 15 och 16 §§.

I den nya lagen har bättre klargjorts för villkoren när en kommissionär själv får träda in som köpare eller säljare av en vara, s.k.

självinträde (19 §). Vidare finns i den nya lagen tydligare regler när det gäller kommissionärens redovisning av det pris som har avtalats med tredje man (kunden).

Reglerna om uppsägningstid vid varaktiga kommissionsavtal har väsentligt förändrats jämfört med den gamla kommissionslagen. I den gamla kommissionslagen var uppsägningstiden tre månader eller, om uppdraget vid uppsägningen varit kortare tid än ett år, en månad.

I den nya lagen (33 §) har reglerna om uppsägningstid utformats i enlighet med agentlagen. Det innebär att under det första året av uppdragstiden är uppsägningstiden en månad. Därefter förlängs uppsägningstiden med en månad för varje påbörjat år av uppdragstiden till dess att uppsägningstiden uppgår till sex månader. Uppsägningstiden räknas från utgången av den kalendermånad då uppsägningen skedde. Det står givetvis parterna fritt att avtala om en längre uppsägningstid än vad lagen anger. Viktigt är också att poängtera att kommissionsavtal som har ingåtts för viss tid självfallet upphör vid avtalstidens slut. Om parterna därefter fortsätter kommissionsförhållandet, ska enligt 34 § avtalet därefter anses vara ett icke tidsbestämt avtal. Denna bestämmelse är identisk med 25 § agentlagen. Bestämmelsen är tvingande i så väl kommissionslagen som i agentlagen. I praktiken innebär detta att parterna inte med någon effekt kan komma överens om avtal för viss period med förlängning för samma eller annan period. Om avtalet fortsätter efter den första perioden, blir det ett tidsobestämt avtal.

I 35 § kommissionslagen finns regler om förtida upphörande. Av paragrafen framgår att part har rätt att säga upp avtalet med omedelbar verkan vid motpartens

- 1) kontraktsbrott
- 2) vid annan viktig grund

”Viktig grund” kan vara en force majeure-situation eller långvarig eller svår sjukdom hos en part. Vidare kan näringsförbud utgöra ”viktig grund”.

Vidare upphör ett kommissionsavtal om antingen kommissionären eller kommittenten försätts i konkurs. Detsamma gäller i ett agenturförhållande.

I den nya kommissionslagen finns en bestämmelse om avgångsvederlag vid avtalets upphörande. Bestämmelsen är hämtad från 28 § agentlagen.

39 § kommissionslagen lyder som följer:

När ett varaktigt kommissionsavtal har upphört, har en handelskommissionär rätt till avgångsvederlag, i den mån

1. kommissionären har tillfört kommittenten nya kunder eller väsentligt ökat handeln med den befintliga kundkretsen och kommittenten kommer att ha väsentlig fördel av detta, och
2. ett avgångsvederlag är skäligt med hänsyn till omständigheterna, särskilt kommissionärens förlust av provision på avtal med de i 1) angivna kunderna.

Avgångsvederlaget ska uppgå till högst ett belopp som motsvarar ett års provision, beräknad efter ett genomsnitt under de senaste fem åren eller den kortare tid som uppdraget har varat.

Denna bestämmelse är tvingande, vilket innebär att parterna inte under avtalets gång kan komma överens om sämre villkor för kommissionären än vad lagen anger.

Bestämmelsen om avgångsvederlag är således i stort sett identisk med en handelsagents rätt till avgångsvederlag i enlighet med 28 § i agentlagen.

I 1914 års kommissionslag 27 §, finns en bestämmelse om så kallad efterprovision vid avtalets upphörande. Huvudregeln var där att om det ingås avtal efter uppdragets slut, är kommissionären berättigad till provision (efterprovision) om avtalet kan anses ha kommit till stånd genom kommissionärens medverkan under uppdragstiden. Om det inte presenteras någon utredning om efterprovisionens storlek och om uppdraget varat minst ett år, ska efterprovision utgå med ett belopp som motsvarar tre månaders provision, beräknad efter genomsnittet av månadsprovisionerna under uppdragets sista år. Detta gäller dock inte om uppsägning skett med minst sex månaders uppsägningstid.

I den nya kommissionslagen har man frångått denna rätt till ersättning, liksom investeringsersättning enligt 52 § i den gamla kommissionslagen. Detta har nu ersatts med rätt till avgångsvederlag vid avtalets upphörande.

Då det gäller frågan om beräkning av avgångsvederlag för agenter har EG-kommissionen 1996 lagt fram en rapport om till-

lämpningen av artikel 17 i rådets direktiv om samordning av medlemsstaternas lagar rörande självständiga handelsagenter. Artikel 17 handlar om avgångsvederlag i EG-direktivet. Rapporten har givetvis stort värde också vid tillämpningen av kommissionslagens regler om avgångsvederlag.

Avgångsvederlaget uppgår till högst en årsprovision baserat på genomsnittsprovisionen under de senaste fem åren eller den kortare tid avtalet varat. Det innebär således att avgångsvederlaget kan uppgå till ett lägre belopp. Viktigt att notera är också att avgångsvederlaget inte utges för gammal, trogen tjänst utan för de kunder kommissionären/agenten tillfört kommittenten eller huvudmannen och som kommittenten eller huvudmannen fortsättningsvis kommer att ha fördel av. Om försäljningen under det sista avtalsåret kraftigt går ned, kan det också innebära att avgångsvederlaget sannolikt inte kommer att uppgå till en årsprovision utan till ett lägre belopp eller kanske helt utgå.

En kommissionär eller en agent har inte rätt till avgångsvederlag om avtalet upphör på grund av uppsägning från huvudmannens sida, om kommissionären begått ett kontraktsbrott uppsåtligen eller genom vårdslöshet, eller om kommissionären i samförstånd överlåter kommissionsuppdraget till någon annan, se 40 § kommissionslagen och 29 § agentlagen.

Huvudregeln är att kommissionären eller agenten själv säger upp sig, har kommissionären eller agenten inte rätt till avgångsvederlag. En sådan rätt återfinns bara om uppsägningen från kommissionärens eller agentens sida beror på avtalsbrott från huvudmannens sida eller om uppsägningen grundas på ålder eller sjukdom eller liknande förhållanden på kommissionärens eller agentens sida. När man talar om ålder, så ska kommissionären ha uppnått den normala pensionsåldern, vilken är 65 år. Det föreligger också en skyldighet att avsluta samtliga sina uppdrag om en kommissionär eller agent ska ha framgång i en eventuell process mot huvudmannen.

Kommissionärens och agentens rätt till avgångsvederlag går förlorad om kommissionären eller agenten inte framställer ett krav på avgångsvederlag inom ett år från det att avtalet upphörde. Parterna kan inte avtala om en kortare preskriptionstid eftersom bestämmelsen är tvingande.

I 43 § kommissionslagen regleras rätten till skadestånd vid den

andra partens kontraktsbrott. Det föreligger presumtionsansvar, vilket innebär att om den som påstås ha gjort sig skyldig till kontraktsbrott kan visa att han inte varit vårdslös, ska skadestånd inte utgå. Vid ena partens konkurs har den andre parten rätt till ersättning för den skada som därigenom uppstår.

Den som vill kräva skadestånd ska meddela den andre parten inom skälig tid och senast två år efter det att han insåg eller borde ha insett de omständigheter som ligger till grund för uppsägningen eller kravet. Detta gäller dock inte om den andra parten handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

I agentlagen finns en motsvarande bestämmelse (34 §), men där finns ingen tidsgräns om två år som i 45 § nya kommissionslagen.

35 § agentlagen behandlar konkurrensklausuler som gäller efter det att avtalet har upphört. En motsvarande bestämmelse finns i 48 § i kommissionslagen. Konkurrensförbudet får inte gälla längre än två år efter det att kommissionsavtalet eller agentavtalet har upphört.

Analogisk tillämpning

Jag vill i detta sammanhang även nämna något om analogisk tillämpning. Många av bestämmelserna i såväl agentlagen som den nya kommissionslagen är tvingande och flera av bestämmelserna är till förmån för kommissionären eller agenten.

I förarbetena till 2009 års kommissionslag (prop. 2008/09:88 s. 22) återfinns följande passus:

Kommissionslagen är viktig också för att fastställa allmänna rättsgrundsatser om syssломän, särskilt när det gäller rätten och ansvaret mot tredje man, och reglerna kan i viss utsträckning tillämpas analogt på andra rättsförhållanden.

Det får antas att den nya kommissionslagen kommer att påverka den dispositiva rätten på områden där mer detaljerad lagstiftning saknas. Analogisk tillämpning av kommissionslagens regler kan komma i fråga till exempel när det gäller återförsäljaravtal, franchiseavtal, konsultavtal och licensavtal. Kommissionslagen förlorar dock sin tvingande karaktär vid analogisk tillämpning. De

skyddsaspekter som de tvingande reglerna är tänkta att tillgodose får, vid tvist om ett avtal utanför kommissionslagens tillämpningsområde, beaktas med stöd av 36 § avtalslagen. I praktiken innebär detta att i ett avtalsförhållande där lagen analogiskt skulle vara tillämplig kan parterna avtala bort rätten till ersättning (avgångsvederlag) vid avtalets upphörande. Omvänt är om parterna inte angivit något om ersättning (avgångsvederlag) finns således möjlighet att vid analogisk tillämpning för en uppdragstagare att erhålla ett sådant.

Högsta domstolen har i ett intressant avgörande, refererat i NJA 2008, s. 24, ansett att reglerna om avgångsvederlag i agentlagen kan tillämpas analogt på agentförhållanden som avser förmedling av tjänster (programvara som upplåtits genom licens).

Enligt Högsta domstolens avgörande framgår att i sådana fall förlorar dock reglerna sin tvingande karaktär. Det innebär således att parterna, då kommissionslagen eller agentlagen inte är direkt tillämplig, i avtalet kan ange att mellanmannen inte har rätt till någon ersättning vid avtalets upphörande, och då gäller detta. Om något sådant inte står angivet i avtalet, skulle således lagen analogt kunna tillämpas och då skulle en sådan mellanman vara berättigad till avgångsvederlag.

Högsta domstolen har således genom sin dom öppnat vägen för andra än rena kommissionärer eller agenter att ha en rätt till avgångsvederlag.

Sammanfattning

Vad gäller den nya kommissionslagen anser jag det vara bra att det har kommit en ny modern sådan. Kommissionslagen kommer givetvis att få stor betydelse för kommissionsförhållanden som påbörjas efter den 1 oktober 2009. Den kommer förmodligen också att få betydelse som rättskälla på andra rättsområden, inte minst när det gäller andra mellanmän än kommissionärer och agenter. Det kan också antas att kommissionärer som omfattas av 1914 års lag gärna vill omförhandla sina avtal för att komma i åtnjutande av den nya lagens skyddsregler.

Lagen är utformad i stort sett i enlighet med agentlagen, en lag som nu varit i kraft i mer än 17 år. Det innebär att viss rättspraxis finns när det gäller i vart fall frågan om provision, skadestånd och framför allt avgångsvederlag. Denna rättspraxis torde vara vägledande även för kommissionsförhållanden.